CANIN VE MALIN SİGORTASI

ZEKÂT

Dr. Muhlis AKAR

CANIN VE MALIN SİGORTASI ZEKÂT

DR. MUHLİS AKAR

DİB YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1900

Halk Kitapları: 491

Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Yayın Koordinatörü
Bünyamin KAHRAMAN

Editörler
Elif ERDEM
Hale ŞAHİN
Rukiye AYDOĞDU DEMİR

Tashih
Esma ÇETİN

Grafik Tasarım
Uğur ALTUNTOP

Baskı
Cem Web Ofset
Tel: 0 312 385 37 27

2. Baskı, ANKARA – 2021

Eser İnceleme Komisyon Kararı: 25.11.2020/83

ISBN: 978-625-7779-65-4
2021-06-Y-0003-1900
Sertifika No: 12930

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
www.diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56
Faks: 0 312 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

İÇİNDEKİLER

Bütün semavî dinlerde muhtaç insanların korunması teşvik edilmiş, ayrıca buna yönelik ilahi tedbirler alınmıştır. Zekât da bu doğrultuda emredilen bir ibadettir.

ZEKÂT NEDİR?

Sözlükte "artma, çoğalma, temizlik, bereket, iyi hâl ve övgü" anlamlarına gelen zekât, dinî bir terim olarak, belirli bir malın bir kısmının Allah rızası için "belirli kişilere" verilmesi demektir.

Bütün **semavî din**lerde muhtaç insanların korunması teşvik edilmiş, ayrıca buna yönelik ilahi tedbirler alınmıştır. Zekât da bu doğrultuda emredilen bir ibadettir. (Beyyine, 98/4-5) Tevrat'ta yabancılara, öksüzlere ve dul kadınlara zekât verilmesinin gerekliliği vurgulanmış, (*Kitâb-ı Mukaddes*, Tesniye, 26/12; *Kitâb-ı Mukaddes*, Levililer, 27/30) İncil'de zekât vermenin ahlaki görevler gibi gerekli olduğu anlatılmıştır. (*Kitâb-ı Mukaddes*, Luka, 11/42)

Kur'an-ı Kerim'de **İsrailoğulları**'nın zekât vermekle yükümlü tutuldukları, (Bakara, 2/83; Mâide, 5/12) Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup ve Hz. İsa gibi çeşitli peygamberlere de zekât ibadetinin emredildiği bildirilmiştir. (Enbiyâ, 21/72-73; Meryem, 19/31) Yine **müşrik**lerden

Semavî din
Allah tarafından vahyedilen dinlere verilen isim.

İsrailoğulları
Hz. Yakup'un çocuklarına ve onun soyundan gelenlere verilen ad.

İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, Kâbe’yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.

söz edilirken, "…Fakat tövbe edip, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir." (Tevbe, 9/11) buyrularak zekât ibadetinin Müslümanlığın belirleyici unsurlarından biri olduğuna dikkat çekilmiştir. Hz. Peygamber de, " İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, Kâbe'yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak." (Müslim, Îmân, 21) hadisiyle zekâtın İslam'ın beş temel esasından biri olduğunu ifade etmiştir.

Zekât ibadeti, hicretin ikinci yılında Medine'de farz kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'de *"Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin..."* (Bakara, 2/43, 110), *"Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin, arıtıp yücelteceğin bir sadaka al ve onlar için dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah işitendir, bilendir."* (Tevbe, 9/103) buyrulmaktadır.

Zenginin yerine getirmekle yükümlü olduğu zekât ibadetinin Yüce Allah katında kabul olması için zekât verecek ve alacak kişi ile zekât

Müşrik

Allah'ın yanı sıra başka şeylere veya kişilere inanan veya ibadet eden kimse.

olarak verilecek malda bulunması gereken bazı şartlar bulunmaktadır.

ZEKÂTIN ŞARTLARI

YÜKÜMLÜLÜK ŞARTLARI

Bir kimsenin zekât vermekle yükümlü olması için Müslüman, akıllı, **büluğ çağına** erişmiş ve hür olması; borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla, hakikaten ya da hükmen artıcı, yani kazanç sağlayıcı nitelikte nisap miktarı mal ya da servete sahip olması gerekir. Bu bakımdan İslam bilginleri zekâtla ilgili yükümlülük şartlarını açıklarken, bunların bir kısmının mükellefte yani yükümlüde, bir kısmının da malda bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Mükellefte (Yükümlüde) Bulunması Gereken Şartlar

Müslüman Olmak

Kur'an-ı Kerim'de Müslüman kadın ve erkek her iki cinsin de zekât vermeleri istenir. (Tevbe, 9/71) Hadislerde de zekâtın varlıklı Müslümanlardan alınacağı belirtilir. Çünkü İslam dini, ibadetlerde yalnızca inanan insanı muhatap alır ve bu inanca göre kendisine sorumluluklar yükler.

Dolayısıyla diğer sorumluluklarda olduğu gibi zekâtta da ilk şart mükellefin Müslüman olmasıdır. Müslüman olmayanlar namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibadetlerle yükümlü değildirler.

Âkıl ve Bâliğ Olmak

Akli dengesi yerinde olmayan ve bülûğ çağına erişmemiş kişiler, dinen yükümlü olmadıklarından zekât vermekle de yükümlü değildirler. Ancak, "zenginlerin malında fakirlerin bir hakkı bulunması" (Zâriyât, 51/19) ve zenginliğin borcu diyebileceğimiz zekâtın topluma karşı bir yükümlülük mahiyeti taşıması nedeniyle zengin olan çocukların ve akıl hastalarının kendileri yükümlü olmasalar da, varlıklı olmaları hâlinde velileri veya vasileri tarafından mallarının zekâtları verilebilir.

Zengin Olmak

İslam dini Müslümanları ibadetlerle yükümlü tutarken onların bedenî, akli ve mali durumlarını dikkate alır. Diğer bir ifadeyle ibadeti **eda etme** yeteneğine ve yeterliliğine sahip olup olmadıklarını

Bülûğ Çağı
İnsan hayatının devrelerinden olan çocukluk çağının sona erip, olgunluk (erginlik) çağının başladığı nokta.

Eda Etme
Dinî emirleri yerine getirmek, yapmak.

göz önünde bulundurur. Mali bir ibadet olan zekâtın yerine getirilmesi de ancak mali güçle sağlanır. Bunun için Sevgili Peygamberimiz dinen zenginlik ölçülerini ve zekâta tabi mallardan alınacak miktarı belirlemiştir. Bu miktar "nisap" olarak adlandırılır.

Hür Olmak

Zekât, mali imkâna sahip olanların eda ettikleri bir ibadettir. Mali bir güce ulaşabilmek için de kişinin tasarruf edebilmesi ve mülkiyet hakkına sahip olabilmesi gerekir. Bu bakımdan hürriyeti kısıtlanmış, özgürlüğü elinden alınmış kimseler zekât ibadeti ile yükümlü tutulmamıştır.

Malda Bulunması Gereken Şartlar

Tam Mülkiyet İfade Etmesi

Bir malın tam mülkiyet ifade etmesi; o malın kendisi ve ondan elde edilecek menfaatten sahibinin istediği şekilde tasarrufta bulunabilmesi, başkasının o mal üzerinde herhangi bir hakkının olmaması demektir. Buna göre hangi yolla olursa olsun, kişinin mülkiyetinden çıkan mallar, sahibi tarafından tekrar elde edilmedikçe, zekât verme yükümlülüğü söz konusu olmaz.

Artıcı Özelliğe Sahip (Nâmi) Olması

Bir malın zekâta tabi olabilmesi için o malın sahibine kazanç ve fayda sağlar durumda olması gerekir. Bu da hayvanlarda doğum, ticaret mallarında ise ticaret yoluyla çoğalmak gibi gerçek anlamda bir artışla olur. Altın, gümüş ve para gibi malın kendisinde **takdiri** olarak artma özelliğinin bulunması da bu bağlamda değerlendirilir.

Nisap Miktarına Ulaşması

Nisap; zekât, sadaka-i fıtr, kurban gibi ibadetler için konulan bir zenginlik ölçüsüdür. Nisaba, "zengin olmanın asgari sınırı" veya "asgari zenginlik ölçüsü" de denilebilir. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla olarak nisap miktarı mal ya da servete sahip olan kişi dinen zengin sayılır. Bu durumda olan bir kişi, malın cinsine ve üzerinden bir sene geçip geçmediğine bakmaksızın **fıtır sadakası** verir ve kurban keser. Nisap miktarına ulaşan bu malın, artıcı (nâmi) olması ve üzerinden bir yıl geçmesi durumunda ise zekâtını verir. Nisap

Takdiri
Görünürde olmayıp itibari olan.

Fıtır Sadakası
Dinen zengin olup Ramazan ayının sonuna yetişen bir Müslüman'ın vermesi vacip olan sadaka.

miktarları Sevgili Peygamberimiz tarafından her mal için ayrı ayrı belirlenmiştir.

Temel İhtiyaçlardan Fazla Olması

"…Sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: İhtiyaç fazlasını…" (Bakara, 2/219) ayetinden hareketle zekât ve fıtır sadakası ile yükümlü olmak için, kişinin temel ihtiyaçlarından fazla, nisap miktarı mala sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Temel ihtiyaç maddeleri, kişinin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin hayatlarını devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu şeylerdir. Bunlar genel olarak, barınma, nafaka (yiyecek, giyecek ve sağlık giderleri), ulaşım, eğitim, ev eşyası, sanat ve mesleğe ait alet ve makineler, kitaplar, güvenliği sağlayan araçlar ve elektrik, su, yakıt, aidat gibi diğer giderlerdir. Kişinin bu sayılanlardan fazla olarak sahip olduğu mallar nisap miktarına ulaştığı takdirde zekât vermesi gerekir.

Üzerinden Bir Yıl Geçmesi

Peygamberimizin *"Üzerinden bir **kamerî yıl** geçmedikçe, o malda zekât yoktur."* (İbn Mâce, Zekât, 5) hadis-i şerifini ve **hulefâ-i râşidînin** uygulamalarını esas alan İslam bilginleri, altın-gümüş-para, ticaret malları ve hayvanlardan zekât verilmesi

için bu malların üzerinden bir kamerî yıl geçmesini (havelânü'l-havl) şart koşmuşlardır.

Kamerî yıl

Ay'ın hareketine göre geçen bir yıllık süre.

Hulefâ-i Râşidîn

Hz. Peygamber'den sonraki ilk dört halife: Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali.

Bir yılın geçmesinde, malın senenin başındaki ve sonundaki durumuna bakılır, yıl ortasındaki artma ve eksilmeler dikkate alınmaz. Üzerinden bir yıl geçtikten sonra tekrar aynı cinsten mala sahip olunması durumunda ise bir sene geçme şartı aranmaz, daha önceki mal ile birlikte bunun da zekâtının verilmesi gerekir.

Toprak ürünlerinin zekâtı hasat mevsiminde ödeneceğinden bu ürünlerin üzerinden bir yıl geçme şartı aranmamıştır. Yine madenlerin ve definelerin zekâtı da elde edildikleri zaman ödenir, üzerinden bir yıl geçme şartı yoktur.

Zekât Hangi Mallardan Verilir?

Zekâtı verilecek malların türleri ve miktarları genelde şu başlıklar altında incelenmektedir:

Altın ve Gümüş

Hz. Peygamber altının zekât nisabını 20 miskal, gümüşün ise, 200 dirhem olarak tespit etmiş, bunlardan verilecek zekât oranını da 1/40 (% 2,5) olarak belirlemiştir. 20 miskal altının bugünkü karşılığı 80,18 gram, 200 dirhem gümüşün ise 561,2 gramdır. Buna göre söz konusu miktardan az olan altın ve gümüş için zekât gerekmez.

Madeni ve Kâğıt Para

Günümüzde madeni ve kâğıt paralar altın, gümüş ve ticaret malları hükmündedir. Buna göre kişinin borcunun dışında 80,18 gram altın veya 561,2 gram gümüş karşılığı paraya sahip olması hâlinde, yıl sonunda 1/40 (%2,5) oranında zekât vermesi gerekir.

Altın ve Gümüşten Yapılan Ziynet Eşyası

Ziynet

Altın ve gümüşten yapılmış değerli takı ve süs eşyası.

Altın ve gümüş dışındaki **ziynet** eşyaları -ticari amaçlı olmadıkları sürece- zekâta tabi değildir. Altın ve gümüşten yapılmış ziynet eşyaları ise, 80,18 gr. veya daha fazla miktara ulaştığı ve üzerinden bir yıl geçtiği takdirde

Hanefîlere göre zekâta tabidir. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî bilginlerine göre ise, kadınların normal olarak takıp kullandıkları ziynet (takı) eşyaları, aslî ihtiyacı sayıldığından bunlardan zekât gerekmez.

Büyük ve Küçük Baş Hayvanlar

Deve, sığır ve koyun zekâta tabidir. Devenin nisabı 5, koyun veya keçinin nisabı 40 ve sığırın nisabı da 30'dur. (İbn Mâce, Zekât, 11, 12, 13; Ebû Dâvûd, Zekât, 5) Zekâta tabi olan bu hayvanlar temel ihtiyaçtan fazla olarak nisap miktarına ulaşır ve bunların üzerinden bir yıl geçerse zekâtlarının verilmesi gerekir. Ancak, söz konusu hayvanların zekâta tabi olması için yılın çoğunu otlamakla geçirmeleri, besi hayvanı olmamaları, ziraat ve nakliye gibi işlerde çalıştırılmamaları gerekir.

Ticaret Malları

Kâr amacıyla alınıp satılan mallara "ticaret malları" denir. Ticaret malları 80,18 gr. altın değerine veya daha fazla miktara ulaştığı ve üzerinden bir yıl geçtiği takdirde zekâta tabi olurlar. Ticaret mallarının zekâtları verilirken, yıl sonunda sahip olunan malların maliyet değerleri hesaplanır, varsa borçlar düşülür ve toplam değerleri

Aynî

Para olarak değil de mal veya hizmet olarak yapılan ödeme.

Nakdî

Para ile yapılan ödeme.

üzerinden **aynî** veya **nakdî** olarak 1/40 (% 2,5) oranında zekâtları verilir.

Tarım Ürünleri

Tarım/toprak ürünleri de zekâta tabidir. Tarım ürünlerinin zekâtına öşür denir. Elde edilen hasılattan, ürün için yapılan günümüz tarım şartlarının getirmiş olduğu ekstra masraflar çıkarıldıktan sonra, geriye kalan ürünün nisap miktarına ulaşması hâlinde, tabii yollarla sulanan arazide 1/10; kova, tulumba, su motoru gibi usullerle masraf veya emekle sulanan arazide ise 1/20 oranında zekât verilmesi gerekir.

Madenler

Zekâta tabi olan madenler başlıca üç kısımda değerlendirilir: Ateşte eriyenler: Bu madenlerin % 20'si (1/5'i) zekât olarak verilir. Ateşte erimeyen ve sıvı hâlde olan madenlere ise zekât gerekmez. Ancak petrol gibi sıvı hâldeki madenleri işletenler, bunlardan elde edecekleri paranın nisap miktarına ulaşması hâlinde zekâtını verirler.

Deniz Ürünleri

Günümüzde deniz ürünleri önemli bir besin kaynağı ve ticaret malı olarak değerlendirildiği için nisaba ulaşmaları hâlinde zekâtları verilmelidir.

Gelir Getiren Sanayi, Üretim, Bina ve Nakil Araçları

Zekâta tabi olan malların bir kısmı malın aslı ve gelirleri ile birlikte, diğer bir kısmı ise sadece gelirleriyle değerlendirilmiş; bunların nisap miktarına ulaşmaları ve malların üzerinden bir yıl geçmesi hâlinde %2,5 oranında zekâtlarının verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sanayide kullanılan araç, gereç ve makineler zekâttan muaf tutulmuş; bunlardan gelir elde edilmesi ve bu gelirin nisap miktarına ulaşarak üzerinden bir yıl geçmesi hâlinde zekâta tabi olduğu ifade edilmiştir.

İslam bilginleri bu değerlendirmeleri yaparken, insanın temel ihtiyacını ve malların artıcı olup olmadığını dikkate almışlardır. Bu bağlamda temel ihtiyaçlar olarak görülen meskenin, binek vasıtalarının ve sanatkârın kullandığı malzemenin, zekâta tabi olmadığını; ancak temel ihtiyaçtan fazla ve artıcı nitelikte olup gelir getiren daire, apartman ve gelirinden

faydalanılan diğer araçların gelirlerinin zekâta tabi olduğunu açıklamışlardır.

Maaş, Ücret ve Serbest Meslek Kazançları

Emek ve hizmet karşılığında alınan maaş/ücret ya da maharet, bilgi ve mesleğin icra edilmesiyle elde edilen kazanç da gelir kaynaklarından biridir. Bu bakımdan memur maaşlarının, işçi ücretlerinin, doktor, mühendis, terzi, berber gibi kamu ya da özel sektörde çalışanların veya serbest meslek sahiplerinin elde ettikleri gelirlerin nisap miktarına ulaşıp üzerinden bir yıl geçmesi hâlinde zekâtlarının verilmesi gerekir.

Hisse Senetleri

Hisse senetleri para hükmünde olduğundan hem kârı hem de anaparası zekâta tabidir. Bu bakımdan eğer nisabı ve diğer şartları taşıyorsa, rayiç değerine göre % 2,5 oranında hisse senetlerinin zekâtı verilir.

Alacaklar

Nisap miktarına ulaşan alacaklar, zekâta tabi olup olmama bakımından kuvvetli, orta ve zayıf olmak üzere üçe ayrılır.

Geri dönme ihtimali orta veya zayıf durumda olan alacakların geçmiş yıllara ait zekâtlarının ödenmesi gerekmez. Tahsil edilip üzerinden bir yıl geçince zekâtları verilir. Kuvvetli alacaklar ise, borç olarak verilen paralar ile ticaret mallarının bedeli olan ve geri ödeneceği kesin olan alacaklardır. Bunların, borçlular tarafından kesin olarak ödeneceği ifade edildiği takdirde, her yıl alacaklı tarafından zekâtlarının ödenmesi gerekir.

GEÇERLİLİK (SAHİH OLMA) ŞARTLARI

Verilen zekâtın Allah katında geçerli yani sahih olabilmesi için de bazı şartlar vardır:

Niyet/Samimiyet

Bütün ibadet ve amellerin Allah katında kabul şartı niyet ve samimiyettir (ihlas). Çünkü dinin özü samimiyete dayanır. (Müslim, Îmân, 95) Kur'an-ı Kerim'de namaz, oruç, hac, zekât ve kurban gibi bütün ibadetlerin geçerlilik şartlarının başında samimiyetin, temiz bir niyetin ve **takva**nın geldiği vurgulanır. (Hac, 22/ 37) Sevgili Peygamberimiz de,

Takva
Haram ve günahlardan kaçınma hususunda gösterilen titizlik.

Diğer ibadetlerde olduğu gibi zekât ibadetinin kabulünde de Allah rızasına dayanan iyi niyet ve samimiyet öncelik arz eder.

"Yapılan işler (ameller) niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır." (Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1) buyurarak dinin özünün, niyette samimiyet ve ihlas olduğunu ifade etmiştir. Kişinin niyetinin Allah rızasına dayanması hâlinde, sadece yaptıklarından değil, niyet edip de yapamadıklarından dolayı da ödüllendirileceğinin müjdelenmesi, (Buhârî, Rikâk, 31; Müslim, Îmân, 207) İslam'da iyi niyet ve samimiyetin ne büyük bir değer olduğunu açıkça göstermektedir.

Diğer ibadetlerde olduğu gibi zekât ibadetinin kabulünde de Allah rızasına dayanan iyi niyet ve samimiyet öncelik arz eder. Bu nedenle varlıklı Müslümanların zekâtını yoksula verirken veya zekât için bir mal ayırırken, yapacağı bu ibadete kalben niyet etmesi gerekir.

Temlik

Zekâtın geçerlilik şartlarından biri de temliktir. Temlik; zekât olarak verilecek malın veya nakit paranın mülkiyetini, zekât almaya ehil olan kimselerin mülkiyetine geçirmek demektir. *"Zekâtı veriniz."* (Bakara, 2/43, Müzzemmil, 73/20) anlamındaki ayet-i kerimelerde yer alan *"veriniz"* emri, malın mülkiyetinin karşı tarafa geçirilmesi anlamına gelir.

Zekât, Kur'an-ı Kerim'de belirtilen şahısların (Tevbe, 9/60) bizzat kendilerine verilebileceği gibi aldıkları zekât ve fıtır sadakalarını özel bir fonda (zekât fonu) toplayıp söz konusu yerlere sarf ettikleri bilinen ve kendilerine her bakımdan güvenilebilen dernek, kurum ve yardımlaşma kuruluşlarına da verilebilir. Her iki durumda da, dinen temlik şartı sağlanmış sayıldığından zekât geçerli olur.

Helal Kazanç

Haram kazançtan zekât verilmez. Böyle bir servete sahip olanların servetlerinin tamamını hak sahiplerine dağıtmaları gerekir.

Kur'an-ı Kerim'de başta peygamberler olmak üzere tüm müminlere helal yoldan kazanmaları ve helal olan nimetlerden yemeleri emredilmiş, Allah'a kulluğun temiz gıdalardan beslenmekle yapılabileceği vurgulanmıştır: *"Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz. Şüphesiz ben, sizin yaptığınız şeyleri tamamen bilirim."* (Mü'minûn, 23/5; *"Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah'a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızkın iyi ve temizlerinden yiyin ve Allah'a şükredin."* (Bakara, 2/172) Hz. Peygamber de bu ayetleri zikrettikten sonra helal kazancın ve helal

Namaz için abdest ile temizlik nasıl gerekliyse, zekât için de malın helalinden kazanılmış olması gereklidir .

Namaz için ab- dest ile temizlik nasıl ge- rekliyse, zekât için de malın

gıdanın ibadetlerin kabulünde önemli etkisi olduğuna şöyle dikkat çekmiştir: *"Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapar. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: Yâ Rabbi! Yâ Rabbi! diye dua eder. Hâlbuki onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır. Haramla beslenmiştir. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!"* (Müslim, Zekât, 65) Yine o, *"Allah, ganimetten haksız yere alınan (haram) bir maldan verilen sadaka ile abdestsiz kılınan namazı kabul etmez."* (Ebû Dâvûd, Tahâret,31) diyerek zekât ve sadakaların ancak helal ve temiz mallardan kabul edileceğini bildirmiştir. Namaz için abdest ile temizlik nasıl gerekliyse, zekât için de malın helalinden kazanılmış olması gereklidir.

ZEKÂT KİMLERE VERİLİR?

Kur'an-ı Kerim'de Tevbe suresinin 60. ayetinde zekât ve fitrenin kimlere verileceği şöyle açıklanmıştır: *"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihat edenler ve yolda kalmış yolcular içindir…"*(Tevbe, 9/60)

Fakirler ve Yoksullar

Zekât verilebilecek kişileri açıklayan yukarıdaki ayette geçen "fakir" kavramı, ihtiyacından fazla nisap miktarı bir mala sahip olmayan; "yoksul/miskin" ise, hiçbir şeye sahip olmayıp yemesi ve giymesi için bile dilenmeye muhtaç olan kimseleri ifade eder. Toplumdaki yaşlı, güçsüz, kendilerini eğitim ve öğretime adamış, geçimini sağlayamayan öğrenci ve eğitimci gibi kimseler de fakir ve yoksul kavramı kapsamında değerlendirilir.

Kur'an-ı Kerim'de, sadakaların/zekâtın sarf yerleri sayılırken, ilk sırada fakir ve yoksulların zikredilmesi, toplumda fakirlik ve yoksulluk problemine çözüm bulmanın öncelik arz ettiğini gösterir.

Zekât Memurları

Zekâtın verileceği yerlerden birisi de zekâtı toplayıp dağıtmakla görevli olan ve bu amaçla kurulan zekât teşkilatının her kademesinde görev yapan memurlardır. Zekât işlerinde çalışanlara verilecek olan miktar, onların bu çalışmaları karşılığında kendilerine verilen ücrettir. Zengin de olsalar onlara bu fondan ücret ödenir.

Müellefe-i Kulûb

Müellefe-i kulûb, zekât verilecek sınıflardan biri olup, "kalpleri kazanılmak, İslam'a ısındırılmak veya kötülüklerinden emin olunmak istenen ya da Müslümanlara faydalı olacakları ümit edilen kişi ya da toplulukları" ifade eder. Müellefe-i kulûb, İslam'a yeni girenlerden olabileceği gibi gayrimüslimlerden de olabilir.

Gayrimüslimlerin kalplerinin kazanılması ile kendilerinin veya onlara tabi olan bireylerin İslam'a girmeleri ya da onlardan veya yakınlarından gelebilecek zarar ve kötülüklerin engellenmesi hedeflenir. İslam'a henüz girenlere bu payın verilmesiyle de, inancı zayıf olanların İslam'da sebat etmelerini sağlamak, Müslümanlarla kaynaşmalarını ve İslam toplumunun yararına uygun davranmalarını temin etmek amaçlanır.

Köleler/Özgürlüğünü Kaybedenler

Eski çağlardan beri yeryüzünde var olan kölelik (rikab), İslâm'ın öngördüğü ve teşvik ettiği bir durum değildir. İslam, geldiğinde yürürlükte olan kölelik sistemini **tedricen** ortadan kaldırmayı hedefleyerek bu konuda köklü tedbirler almıştır.

Resûlullah'ın ifade ettiği üzere Allah karşısında herkes insanlık onuru bakımından eşittir ve üstünlük ancak Allah'a karşı sorumluluk bilincini derinleştirmekle mümkündür.(İbn Hanbel, V, 411., Hucurât, 49/13)

Kur'an-ı Kerim'de inanan insanlardan kölelerine iyilik etmeleri istenmiş,(Nisâ, 4/36) savaş esirlerini karşılıksız olarak veya kurtuluş fidyesi alarak serbest bırakmaları öğütlenmiş; (Muhammed, 47/4) köle azat ederek insanları hürriyetlerine kavuşturmanın Allah katında büyük bir erdem olduğu hatırlatılmıştır.(Beled, 90/13) Böylelikle kölelerin eğitilip özgür bireyler hâline getirilerek topluma katılımlarının sağlanması özendirilmiş, hatta bu sürece katkı sağlamak amacıyla, hata ile işlenen birçok suçtan dolayı köle azat etmek dinî bir yükümlülük sayılmıştır. Bu bağlamda, Müslümanlara kölelerin haklarını hatırlatan Peygamberimiz, *"Köleleriniz sizin kardeşlerinizdir!"*(Buhârî, Îmân, 22) demiş; birçok hadisinde köle azat etmenin ahiretteki kazanımlarına dikkat çekmiştir.(Buhârî, Itk, 1, 16 vd.)

Hürriyetlerini para ile satın alıp kölelikten kurtulmak isteyen kimseler için **kefaret**lerin yanı sıra zekât

Tedricen
Yavaş yavaş, azar azar, aşamalı.

Kefaret
Kusur veya günahı örten şey.

ibadeti de önemli bir maddi destek sağlar. Âyet-i kerimede zekât verilecek sekiz sınıftan birisinin özgürlüğünü kaybeden köleler olduğunun vurgulanması, İslam'ın köleleştirilmiş insanların hürriyetlerine kavuşturulması için ne denli mücadele verdiğini gösterir.

Borçlular

Zekâtın verileceği kişilerden biri de borçludur. Borçluya ihtiyacı kadar zekât verilerek borcunu ödemesine katkı sağlanır. Zira İslam, Müslümanlar arasında yardımlaşmayı ve dayanışmayı esas almış, Sevgili Peygamberimiz, *"…Kim bir borçluya kolaylık sağlarsa, Allah da dünyada ve ahirette onun işini kolaylaştırır..."* (Müslim, Zikir, 38) buyurmuştur. Borçlanıp da nisap miktarından az mala sahip olan kimseler "borçlu" sınıfına girer. Barınma, nafaka, yeme, içme, eğitim, sağlık ve evlilik masrafları gibi çeşitli sebeplerle borçlanan kimselere, bu sıkıntılardan kurtulabilmeleri için zekât verilir. Aynı şekilde yangın, sel, deprem gibi doğal afetlere maruz kalıp kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için borç almak zorunda kalan kimselere de zekât verilir.

Allah Yolunda Olanlar

Ayet-i kerimede zekât verilebilecek sınıflardan biri olarak yer alan, "Allah yolunda olanlar", Allah'a yaklaştıran her türlü salih ameli yapan kişileri kapsar. Bu anlamda İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, Allah yolunda mücadele eden gazilerin bütün masrafları zekât malından karşılanabilir. Hatta bazılarınca Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeye çalışan yoksul öğrencilere ve ilim tahsil edenlere de bu bağlamda zekât verilebilir. Kısaca, Allah yolunda olmayı geniş anlamda yorumlayarak, Allah'ın rızasına uygun ve kamu yararına olan her türlü hizmet ve faaliyet için zekâttan pay ayırmak mümkündür.

Yolcular

Kur'an-ı Kerim'de "ibnü's-sebîl" olarak anılan yolcular, zekât verilecek sekiz sınıftan biridir. Bu ifade, yola çıkmış, bir süredir yolda olan, bir memleketten diğerine gidip kalan kimseler için kullanılır. Bu kişiler ister zengin ister fakir olsun, kaldığı yerde parası çalınır, kaybolur veya herhangi bir şekilde elinden çıkar da muhtaç duruma düşerlerse zekât malından kendilerine pay verilir. Ancak her yolcu olan kimsenin zekât gibi ibadet sayılan bir

yardımdan faydalanması söz konusu değildir. Bu bakımdan genel anlamda İslam âlimleri yolcuların zekâttan yararlanmaları için, yolculuğun ilim tahsil etmek veya hac ve benzeri bir ibadeti yerine getirmek gibi meşru bir maksat için yapılması; yolcunun yolculuk esnasında kimseden borç alma imkânının kalmaması ve bulunduğu yerden evine kavuşacak kadar paraya sahip olmaması gibi şartlar ileri sürmüşlerdir.

ZEKÂT KİMLERE VERİLMEZ?

Zekât ve fitrenin, Tevbe suresinin 60. ayetinde sayılanlar dışında kalan kişi ve kuruluşlara verilmesi caiz değildir. Ayrıca zekât verilecek kişi, bu şartları taşısa bile zekât mükellefleri aşağıdaki şu kişilere de zekât veremezler:

Anne, Baba, Eş ve Çocuklar

Bir kimse zaten bakmakla yükümlü olduğu anne, baba, dede, nine, çocuk ve torun gibi kişilere zekâtını veremez. Aynı şekilde erkek hanımına, hanımı da fakir olan kocasına zekâtını veremez. Çünkü zekât verenin, verdiği zekâttan yararlanmaması gerekir. "**Usul** ve **fürû**" diye adlandırılan kişilerin dışındaki kardeş, amca, teyze,

dayı, hala ve onların çocukları gibi akrabalara, fakir olmaları hâlinde zekât verilebilir.

Usul
Soy bakımından anne, baba, onların anne ve babaları şeklinde yukarıya doğru devam eden üst soy.

Fürû
Çocuk ve torunları, onların çocuklarını kapsayan alt soy.

Müslüman Olmayanlar

İbadet bir yükümlülük olduğu için, gayrimüslimlere, imanın temel esaslarına inanmayanlara ve dinden dönenlere yani mürtedlere zekât verilmez. Çünkü zekât dinen ihtiyaç sahibi Müslümanlara verilmiş bir haktır. Gayrimüslimler ise, zekâtla yükümlü değildir. Dolayısıyla toplanan zekâtlardan yararlandırılmamaları da doğaldır.

Zenginler

Zenginler zekât vermekle yükümlüdürler. Dolayısıyla kendileri zekât alamazlar. Sevgili Peygamberimizin, *"Zengine zekât (alması) helâl değildir…"*; (Ebû Dâvûd, Zekât, 24) *"…Zekât zenginlerden alınır, fakirlere verilir."* (Buhârî, Zekât, 1) şeklindeki hadis-i şerifleri bunu ifade eder. Bu bakımdan aslî ihtiyaçlarından ve borcundan başka, "artıcı" özellikte olsun olmasın nisap miktarı mala sahip olan kimselere zekât verilemez.

Hz. Peygamber'in Yakınları

Hz. Peygamber kendi soyuna zekât verilmesini yasakladığı için Haşimoğullarına da zekât verilemez. Nitekim bir gün torunu Hasan, zekât hurmalarından birini alıp yemek istediği zaman Allah Resûlü ona, *"Bırak onu! Zekât malını bizim yiyemeyeceğimizi bilmiyor musun?"* (Müslim, Zekât, 161) demiştir. Zekâtın Hz. Peygamber'e ve onun yakınlarına verilmeyeceğini bildiren başka hadisler de vardır. (Müslim, Zekât, 168 vd.)

ZEKÂT VERİRKEN NELERE DİKKAT EDİLMELİDİR?

Hayır-hasenat yaparken ya da zekât ibadetini yerine getirirken uyulması gereken genel usul ve adaba dair kurallar şöyle sıralanabilir:

Değerli Maldan Vermek

Bir müminin en sevdiği varlık olan Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için en sevdiği ve değer verdiği malından zekât vermesi beklenir. Zekât verirken kişinin kendisinin hoşlanmadığı, kıymetsiz gördüğü bir malı seçmesi uygun olmaz. Kur'an-ı Kerim'de, *"Sevdiğiniz şeylerden Allah*

yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir." (Âl-i İmrân, 3/92); *"Ey iman edenler! kazandıklarınızın iyilerinden ve yerden sizin için çıkardıklarımızdan Allah yolunda harcayın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olamayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkışmayın ve bilin ki, Allah her bakımdan zengindir. Övülmeye layıktır."* (Bakara, 2/267) buyuran Rabbimiz yapılacak yardımların helal, temiz ve güzel olan maldan verilmesini istemiştir.

Vermekte Acele Etmek

Yardımda bulunacak varlıklı kişinin bunu zamanında yapması, zekât/sadaka verme fırsatını kaçırmaması gerekir. Zira zamanında ödenmeyen zekât ve sadakalar muhtaçlar için anlamını yitirmiş olabilir. Bu bakımdan Yüce Allah varlıklı kullarını uyararak vazifelerini zamanında yapmalarını istemektedir: "Herhangi birinize ölüm gelip de, 'Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam!' demeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın. Allah, eceli geldiğinde hiçbir kimseyi asla ertelemez. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Münâfikûn, 63/10-11) Sevgili Peygamberimiz

de kendisine gelip "Ey Allah'ın Resûlü! Hangi sadakanın sevabı daha büyüktür?" diye soran birisine şöyle cevap vermiştir: "Sağlığın yerindeyken, mala düşkünken, fakir düşmekten endişe etmekteyken ve zengin olmayı düşlerken verdiğin sadaka(nın sevabı daha büyüktür). (Sadaka vermeyi) can boğaza gelip de; 'Falana şu kadar, filana bu kadar.' (diye miras dağıtacağın) zamana bırakma! Zaten o mal, artık vârislerinden şunun veya bunun olmuştur." (Müslim, Zekât, 92)

Gizli Vermek

Müslüman kişi, zekât ve sadaka verirken, hayır hasenat yaparken gösterişten kaçınmaya çalışır. Zira **riya** ve gösteriş, amellerin sevabını yok eder. Gizli olarak yapılan **infak** ise, kişinin başkasına karşı büyüklenmesine veya bağışta bulunduğu insanın ona karşı eziklik duymasına engel olur. Böylelikle yardımda bulunulan kimselerin şeref ve haysiyetleri de korunmuş olur.

Riya
Allah için yapılması gereken amel ve ibadeti kullara gösteriş olsun diye yapmak.

İnfak
Allah'ın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması.

Kur'an-ı Kerim'de gizli olarak yapılan infakın açıktan

yapılandan daha üstün olduğuna şöyle dikkat çekilmiştir: "*Sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! Fakat onları gizleyerek fakirlere verirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına da kefaret olur…*" (Bakara, 2/271) Peygamberimiz (s.a.s.) de sadakalarını gizli olarak veren müminleri, Yüce Allah'ın kıyamet gününde güneşin şiddetli sıcağından koruyacağını müjdelemiştir. (Buhârî, Zekât, 16; Müslim, Zekât, 91)

Özendirici Olacaksa Açıktan Vermek

Asıl olan infakın gizli yapılması ise de, toplumdaki diğer varlıklı kişiler zekât verenleri örnek alarak kendileri de zekât ve sadakalarını vereceklerse, o takdirde zekât ve diğer yardımlar riyadan kaçınmak şartıyla açıktan da verilebilir. Kur'an-ı Kerim'de, "*Sadakalarınızı açıkça verirseniz ne güzel!*" (Bakara, 2/271) ifadesiyle bu durum övülmüş; diğer bazı ayetlerde de Allah'ın verdiği rızıktan O'nun rızasını umarak gizli ve açıktan infak edenler için korku ve hüzün olmayacağı, (Bakara, 2/274) bu kimselerin asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilecekleri bildirilmiştir. (Fâtır, 35/29) Peygamber Efendimiz de toplumda örnek konumda olan kimselerin açıktan sadaka vermelerinin, gizli olarak

vermelerinden daha faziletli olduğunu ifade etmiştir. (Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, 5/376, no: 7012)

İnfakta bulunurken insan her iki yöntemi de iyice düşünmeli, en uygun olanı tercih etmelidir. Zira hangi yöntemin daha uygun olacağı kişiden kişiye ya da ortamdan ortama değişebilir.

Verirken İnsanları İncitmemek

Kur'an-ı Kerim'de zekâtın fakir ve muhtaçların bir hakkı olduğunun (Zâriyât, 51/19) vurgulanmasının nedenlerinden biri de zekât alanın rencide olmasını, verenin de kibirlenmesini engellemektir. Çünkü zengin, verdiği zekât ve sadaka ile Allah'ın hakkını fakire teslim etmekte, fakir de rızkını Allah'tan almaktadır. Zira varlıklı kimse malda vekil konumundadır. Kendisine emanet edilen malın belli bir miktarını karşı tarafa ulaştıran bir aracı gibidir.

Varlıklı mümin, infakta bulunurken dikkatli davranmalı; zekât verdiği kişileri rencide etmemelidir. Bakara suresinde bu temel ahlaki ilke şu ayetlerle ifade edilir: "Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir

de." (Bakara, 2/262), "Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır…"(Bakara, 2/263), "Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler..."(Bakara, 2/264)

Gerçek müminler infakta bulundukları kimselere eziyet ederek ya da iyiliklerini durmadan hatırlatarak kazandıkları sevapları boşa çıkarmazlar. Yardımda bulundukları kimselere karşı son derece nazik ve kibar davranırlar. "Biz size sırf Allah'ın rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve teşekkür istemiyoruz." (İnsân, 76/9) diyerek yaptıkları iyiliğin karşılığını sadece Allah'tan beklerler.

ZEKÂTIN HİKMETİ VE KAZANIMLARI

Mali bir ibadet olan zekâtın gerek bireysel, gerekse toplumsal hayatımız açısından birçok **hikmet** ve kazanımı vardır. Bunlar aynı zamanda zekâtın niçin verilmesi gerektiğinin de cevabıdır.

ZEKÂTI VEREN AÇISINDAN

Beş temel ibadetten biri olan zekâtın, verene sağladığı dünyevi ve **uhrevî** kazanımlar şunlardır:

Kulun Allah'a Olan Bağlılığını Artırmak

Müslüman kişi bedenî ibadetlerde olduğu gibi mali ibadetlerde de Rabbinin emri doğrultusunda, malını sırf O'nun rızası için infak ederek kulluk görevini yerine getirir. Böylece içindeki aşırı mal sevgisini frenleyip, Allah sevgisini ve rızasını bütün sevgilerin önüne geçirmiş olur. *"Ey müminler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın, böyle olanlar hüsrana uğrayanlardır."* (Münâfikûn, 63/9) ayet-i kerimesinin işaret

Hikmet
Anlayış, gerçeği bilme, düşünme yeteneği; insanlar tarafından bilinemeyen, gizine akıl ermeyen neden.

Uhrevî
Dünyalık olmayan ahiretle ilgili olan.

ettiği gibi kişi, bir taraftan ailesiyle ilgilenip onlara helal rızık sağlayan işlerle meşgul olurken diğer taraftan da hayatın gerçek anlamını unutturacak ve Allah'a kul olma bilincini yitirmesine yol açacak her türlü gafletten uzak durur, ihtiyaç sahiplerinin mal ve serveti üzerindeki hakları olan zekâtını verir.

Nimetin Asıl Sahibine Şükretmek

Mal sahibini değerli kılacak olan şey, kendisine verilen nimetlerin kadrini bilmesi ve şükrünü yerine getirmesi, yani malında fakirin hakkı bulunduğunu bilerek bunu ödemesidir. Diğer bir ifadeyle nimetin asıl sahibi olan Allah'a şükretmek kulun üzerine bir borçtur. Yüce Allah kullarından, iyi ve temiz rızıklardan yemelerini ve kendisine şükretmelerini ister.(Bakara, 2/172)

Nimetlerin asıl sahibine karşı nankörlük etmek nimetin azalmasına ya da tamamen elden çıkmasına neden olurken şükretmek ise, dünyada onların korunup çoğalmasına, ahirette de sahibinin ebedî mutluluğa erişmesine vesile olur. Dolayısıyla şükreden kendisi için şükretmiştir; nankörlük eden ise, kendi aleyhine günah kazanmıştır. Allah zengindir, hiç kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur. Ancak Allah verdiği nimetlerle kullarını sınava

tabi tutmaktadır.(Neml, 27/40) Bu bakımdan insan, verilen nimetleri sorumsuzca ve sınırsızca kullanmamalı, her nimetin şükür olarak karşılığını ödemelidir. Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın (as) mal, mülk, makam ve mevki sahibi olmalarına rağmen mütevazı davrandıkları ve sahip oldukları nimetten dolayı Allah'a şükür borçlarını ödedikleri örnek bir davranış olarak gösterilir. (Neml, 27/15, 19)

Cimrilikten Korunmak

Cimrilik, kişinin sahip olduklarından yalnız kendisinin yararlanıp başkalarını yararlandırmama duygusudur. Kişi bu duygunun esiri olunca yalnızca kendisini düşünüp, bütün değerlerini bu uğurda kurban edebilir.

Cimriler Allah'ın sevmediği kimselerdir. Onlar sadece cimrilik etmekle kalmaz, başkalarına da cimriliği emrederler.(Nisâ, 4/37) Bu yüzden cimrilik yaparak yetim ve yoksulu doyurmayanlar Kur'an'da kınanmış, doğru olanın, infak etmek olduğu vurgulanmıştır. (Beled, 90/11-16) Yine Kur'an'da müminler, cimrilik ve israftan sakınan ve harcamalarında orta yolu tutan, ölçülü kimseler olarak tanıtılmıştır. (Furkân 25/ 67)

Sevgili Peygamberimiz de pek çok defa cimrilik konusunda ümmetini uyarmıştır:

"Bir kulun kalbinde cimrilik ile iman asla bir arada bulunamaz." (Nesâî, Cihâd, 8); *"Cimrilikten sakının, çünkü sizden öncekiler cimrilik sebebiyle helak oldular. Cimrilik onları, vermemeye sevk etti de vermediler, akrabaya iyiliği kesmeye sevk etti de ilişkilerini kestiler, (mal toplamak için) günah işlemeye sevk etti de günah işlediler."* (Ebû Dâvûd, Zekât, 46)

Varlıklı insanlar zekât ve sadakalarıyla muhtaçları gözetmezlerse, fakirlerin öfke ve **haset**lerinin tahrik olmasına sebep olurlar. Böylece insanlar kan dökmeyi, başkalarının mal ve servetlerini haksız şekilde almayı meşru görür hâle gelirler. Zekât, fertleri maddeye karşı aşırı düşkünlükten ve cimrilik hastalığından koruyan bir ibadettir. Gerçek müminler, kendileri ihtiyaç içinde olsalar dahi daha muhtaç durumdaki kardeşlerine yardım eder, iman ve infakla cimrilik hastalığından kendilerini koruyarak kurtuluşa ererler.

Haset

Başkasının sahip olduğu maddi veya manevi imkânları kıskanma.

Cömertlik Erdemine Kavuşmak

Cömertlik, peygamberlerin ahlâkından ve ebedi kurtuluş yollarından biridir. Cömertlik erdemi kâmil bir imana sahip olmakla kazanılır. Kur'an-ı Kerim'de bu hususa şöyle işaret edilir: *"Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler."* (Haşr, 59/9) Bu ayetin iniş sebebi ile ilgili olarak şu hadise anlatılır: Ashaptan birisi Peygamberimize gelip aç kaldığını söyler. Peygamberimiz de hanımlarına haber gönderir. Ancak evde yiyecek bir şey bulunmadığı haberini alır. Ashabına dönerek, "Bu gece onu misafir edecek kimse yok mu?" diye sorar. Ensardan biri o kişiyi misafir edebileceğini söyler. Evine götürür, hanımına, "Bu, Allah'ın Resûlü'nün misafiridir, elinden gelen ikramı esirgeme." der. Hanımı ise evde çocukların yiyeceğinden başka bir şey olmadığını söyler. Kocası ona: "Çocuklar akşam yemek istedikleri zaman onları uyut, yemeği getir ve kandili söndür." der. Kadın, kocasının dediklerini yapar, karanlıkta kendileri de yemek

yiyor gibi görünseler de misafirlerini doyuran aile o geceyi aç geçirir. Ertesi gün Peygamberimiz bu aileyi överek, *"Bu gece yaptığınızdan Allah hoşnut oldu."* buyurur. (Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 10) Başta zekât olmak üzere, Allah yolunda yapılan tüm yardımlar insanın böylesi bir maneviyata kavuşmasına vesile olur.

Zekât sayesinde paylaşmanın ve malını Allah yolunda vermenin tadını alan mümin, malın esiri olmaktan kurtularak cömertlik erdemini kuşanır. Sadece zekât vermekle yetinmeyip imkânı ölçüsünde devamlı infak etmeye gayret eder.

Şefkat ve Merhamet Yüklenmek

Zekât, kulu Rabbine yaklaştıran, gönlünü ve malını manen temizleyen bir ibadettir. Zekât veren insan, gönlünde mala karşı olan aşırı sevgiyi frenlemeyi başarabilmiş demektir. Bu erdemliliğe ulaşan kişi, ne varlığa bakarak şımarır, ne de ulaşamadığı şeylerden dolayı üzülür. O, yalnızca Allah'ın ahirette vereceği nimetlere itibar eder. Toplumdaki fakir ve yoksullara yardım elini uzatır. Boynu bükük, aç, yetim, dul, çıplak, zayıf birisini görünce merhamet duyguları onu harekete geçirir. Onlara yardımda bulunup muhtaçların karnını doyurmadıkça rahat

edemez. Bütün bu yaptıkları karşısında Yüce Allah'ın vereceği mükâfattan başka kimseden herhangi bir ödül beklentisi içerisinde de olmaz. Dünyada yaptığı infakın ahiretteki derecesini yükselteceğine inanır.

Sevgili Peygamberimiz, *"Komşusu açken tok olarak yatan mümin değildir."* (Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, X, 7) buyurarak gönlü şefkat ve merhamet duygularıyla dolu olan müminin ihtiyaç içerisindeki kardeşlerini o hâlde yalnız bırakamayacağına işaret etmiştir. Müminin şefkat ve merhametle donanabilmesinin yolu, mal ve can ile yapılan yardımlardan geçer. Bunların başında da zekât gelir. Nitekim kalbinin kasvetinden şikâyet eden bir sahâbîye Peygamber Efendimiz (s.a.s.), *"Eğer kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakiri yedir, yetimin başını okşa!"* tavsiyesinde bulunmuştur. (Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, VII, 472)

Yardımlaşma ve Dayanışma Bilincine Sahip Olmak

Yaratılıştan insana bahşedilen manevi donanımlardan biri de yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma duygusudur. Zekâtın, insanın **fıtrat**ında var olan bu duyguyu açığa çıkaran, geliştiren,

yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayan bir işlevi vardır.

Müslümanlar birbirlerinin kardeşidir, hatta bir vücudun organları gibidirler. Nasıl ki vücudun herhangi bir organında ağrı ve sızı olduğunda vücudun diğer organları rahatsız olursa; İslam toplumunda da bir kimsenin acı ve üzüntü duyması, muhtaç hâle gelmesi diğer Müslümanları rahatsız eder. (Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 66) Bunun üzerine iyi durumda olan Müslümanlar, sıkıntıda olan kardeşlerinin yardımına koşar, acılarını paylaşır ve ihtiyaçlarını karşılarlar. Böylece toplumda sosyal yardımlaşma ve dayanışma bilinci gelişir.

Fıtrat
İnsanın doğuştan sahip olduğu bütün özellikler, yaratılış.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma, her bir ferdin, içinde bulunduğu topluma karşı yerine getirmesi gereken birtakım görev ve sorumluluklarının olduğunu bilmesi ve bunları yerine getirmesidir. Bu konudaki ihmal ve kusurlar cemiyet binasının çöküşüyle sonuçlanır ki, bundan toplumun bütün fertleri zarar görür. Bu nedenle din kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılamak, maddi sıkıntılarını gidermek,

İslam dini maddi imkânsızlıklar içerisinde bulunan fakir ve muhtaçların hayatlarını devam ettirmelerini sadece gönüllü yardımlara bırakmamış, varlıklı insanların kazandıkları servetin kırkta birini Kur'an'da belirtilen ihtiyaç sahiplerine vermelerini yani zekâtı farz kılmıştır.

tasaddukta bulunmak ayet ve hadislerle teşvik edilmiştir.(İnsân, 76/8-9; Buhârî, Mezâlim, 3) Ancak İslam dini maddi imkânsızlıklar içerisinde bulunan fakir ve muhtaçların hayatlarını devam ettirmelerini sadece gönüllü yardımlara bırakmamış, varlıklı insanların kazandıkları servetin kırkta birini Kur'an'da belirtilen ihtiyaç sahiplerine vermelerini yani zekâtı farz kılmıştır.

Tasadduk
Allah'ın rızası gözetilerek ihtiyaç sahiplerine yapılan yardım, sadaka.

Mümin, sahip olduğu mal varlığını gerek zorunlu olan zekâtla, gerekse sadaka olarak adlandırılabilecek diğer gönüllü yardımlarla ihtiyaç sahibi diğer mümin kardeşleriyle paylaşmalı, onların gönüllerini hoş tutma gayreti içerisinde olmalıdır. Tarih boyunca bu hassasiyeti gözeten müminler, gece gündüz demeden çalışmış, üretmiş, vakıflar kurmuş ve başkalarına da faydalı olmaya gayret etmişlerdir.

Mal ve Servetin Gerçek Sahibinin Farkına Varmak

Biz nasıl Allah'a aitsek, (Bakara, 2/156) sahip olduklarımız da aslında yerlerin ve göklerin hükümranlığını elinde tutan Allah'a aittir. (Âl-i İmrân, 3/189) Mülkün gerçek

sahibi Yüce Allah'tır. **Mülk** üzerinde tasarruf yetkisi de O'na aittir. Dilediği zaman verdiği mülkü geri almaya kadirdir. (Âl-i İmrân, 3/26)

Mülk
Duyular âlemindeki bütün cisimleri kuşatan varlık alanı ve Allah'ın bunlar üzerindeki hükümranlığı.

Her şeyin sahibi olan Rabbimiz kullarına, belirlediği ölçülere uymak şartıyla malında tasarruf etme yetkisi vermiştir. Bu yetkiyi kullanırken titiz davranmak, O'nun vekili gibi harcamada bulunmak, malın hakkı olan zekât ve sadakayı vermek gerekir. Kur'an-ı Kerim'de kendilerini mülkün gerçek sahibi gibi görüp Allah yolunda infakta bulunmayanlar şöyle uyarılmıştır: *"Size ne oluyor da, Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır."*(Hadîd, 57/10) Zekât ve sadaka vermek bizlere sahip olduğumuz malların emanetçisi olduğumuzu hatırlatır ve bu bilinçle yaşamamıza katkı sağlar.

Hırsı Frenleyip Kanaat Duygusunu Geliştirmek

Kanaat, kişinin elinde bulunan nimete şükredip, onunla yetinmesidir. Bunun karşısında ise hırs yer alır. Sözlükte "bir şeyi

Zekât ve sadaka vermek bizlere sahip olduğumuz malların emanetçisi olduğumuzu hatırlatır ve bu bilinçle yaşamamıza katkı sağlar.

şiddetle arzu etme, ona aşırı derecede tutkun olma, sonu gelmeyen istek, aç gözlülük" gibi anlamlara gelen hırs; bir ahlâk terimi olarak, belli bir amaca erişme hususunda kişinin bütün benliğini saran arzu ve tutku demektir. Doymak bilmeyen istek ve arzulara sahip olan hırslı insan zekât vermek, infak etmek, yardımda bulunmak gibi düşüncelere uzaktır.

Kanaat sahibi insan tutkularını, heveslerini ve arzularını bir noktada sınırlamayı bilir. Zekât vermekle malını kaybedeceği ya da aç kalacağı endişesine kapılmaz. Rızkı verenin Allah olduğuna inanır. Başkasının servetinde gözü olmaz. Asıl zenginliğin mal çokluğunda değil, gönül zenginliğinde (Buhârî, Rikâk 15; Müslim, Zekât, 120) olduğunun farkındadır. Dünyalık yönüyle az mala sahip olsa da mutludur. Çünkü mal, mülk ve servetin mutlak anlamda insanın mutluluğunu sağlayamadığının bilincindedir. Bu yüzden elinden kaçırdığı fırsatlar için üzülmez, elde ettiği şeylerden dolayı da şımarıp kendini kaybetmez. Dünya nimetlerinin cazibesine kapılmaz. Geçimini helal ve meşru yollardan sağlar. Mala karşı açgözlü olup, mülk edinmek için her türlü gayrı meşru yola

başvuran insan ise sadece kendisine değil başkalarına da zarar verir.

Yüce Allah'ın sevgisini kazanmak kanaatkâr olmakla mümkündür. Nitekim ashaptan biri Peygamberimize, hem Allah'ın hem de insanların sevgisini kazanmak için nasıl bir amel işlemesi gerektiğini sorduğunda Peygamberimiz ona; *"Dünyaya rağbet etme ki, Allah seni sevsin. İnsanların sahip olduklarına rağbet etme ki, insanlar da seni sevsin."* (İbn Mâce, Zühd, 1) şeklinde cevap vermiştir. Varlıklı insanların sırf Allah rızası için ihtiyaç sahiplerine yapacakları zorunlu ve gönüllü yardımlar, kanaat duygusunun gelişmesine ve hayatta olumlu tesirler icra etmesine vesile olur.

Mal Sevgisinin Gönlü İşgal Etmesine Engel Olmak

Yüce dinimiz İslam, insanın dünyadan tamamen elini eteğini çekmesini istemediği gibi, bütünüyle dünyaya yönelerek maddeye karşı aşırı derecede bağımlı olmasını da istemez. Bir ayet-i kerimede bu konuda şöyle buyrulur: *"Allah'ın sana verdikleri içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü*

Allah, bozguncuları sevmez." (Kasas, 28/77) Dualarında Yüce Allah'tan hem dünyada hem de ahirette iyilik ve güzellik vermesini dileyen Sevgili Peygamberimiz de inananlara dünya ve ahiret dengesini kurmalarını tavsiye etmiştir. (Müslim, Zikir, 26; İbn Mâce, Ticâret, 2)

Şüphesiz insanın ahiret hayatını kazanması için zenginlik bir vesiledir. Mevlânâ Celâleddin Rûmî, dünya malı ile insanın durumunu gemi ile suya benzetir. O, *"Suyun gemi içinde olması geminin helakidir (batmasıdır). Gemi altındaki su ise gemiye, geminin yürümesine yardımcıdır."* (Mesnevî, I/80, beyit: 985) derken; denizin engin suyuna benzettiği mal ve servet sevgisinin insanın kalbinde yer etmesi durumunda o kişiyi helake sürükleyeceğini hatırlatmaktır. Oysa suyu yol almak için bir araç olarak kullanan gemi, hedefine salimen ulaşacaktır.

Dinimizde dünya malına sahip olmak değil, sahip olunan varlığın yerli yerince dengeli bir şekilde kullanılmaması kınanmıştır. Varlıklı kişi, zekât vermekle sadece kendini açgözlülük, iştah ve mal düşkünlüğü gibi kötü huylardan arındırmakla kalmaz, maddenin esiri olmaktan da kurtararak dünya ve ahiret dengesini sağlamış olur. Bu bilince sahip olan kişi, aslında

malın kendisine ait olmadığının, başkalarının da bunda hakkının bulunduğunun, öldükten sonra sahip olduğu malı mülkü geride bırakıp Allah'ın huzuruna çıkacağının her an farkında olur. (En'âm, 6/94)

Af, Mağfiret ve Rahmete Erişmek

Diğer ibadetlerde olduğu gibi zekât ibadeti de af, **mağfiret** ve rahmete erişme vesilesidir. Kur'an-ı Kerim'de zekâtın müminleri arındıracağı ifade edilmiş, (Tevbe, 9/103) bir ayette de bu hususa şöyle işaret edilmiştir: "*... And olsun eğer namazı kılar, zekâtı verir ve elçilerime inanır, onları desteklerseniz, (fakirlere gönülden yardımda bulunarak) Allah'a güzel bir borç verirseniz, elbette sizin kötülüklerinizi örterim ve and olsun sizi, içinden ırmaklar akan cennetlere koyarım...*" (Mâide, 5/12) Bir başka ayet-i kerimede ise Yüce Allah'ın kuşatıcı rahmetine eriştiren ve kişiyi günahlarından arındıran ibadetlerden birinin de zekât olduğu bildirilmiştir. (A'râf, 7/156) Sadakaların günahlardan arınmaya, bela ve musibetlerden korunmaya vesile olacağına işaret eden (Buhârî, Zekât, 23) Sevgili

Mağfiret
Allah'ın kulunun günahını örtüp kusurunu bağışlaması.

Peygamberimiz, *"Yarım hurma (sadaka) ile bile olsa cehennemden korunun."* (Müslim, Zekât, 68) sözüyle büyüklüğüne bakılmaksızın verilen her sadakanın, Allah yolunda yapılan her türlü hayrın günahlara kefaret olacağını ve kişiyi cehennem ateşinden koruyacağını açıkça ifade etmiştir.

ZEKÂTI ALAN AÇISINDAN

Zekâtın, veren açısından olduğu gibi alan açısından da maddi ve manevi birçok hikmeti ve kazanımı vardır:

Alanla Veren Arasında Gönül Köprüsü Kurmak

İbadetlerin birçok hikmeti vardır. Bunlardan biri de insanlar arasında kaynaşma, sevgi ve saygı bağının kurulmasıdır. Zekât ve sadaka gibi mali ibadetler alan ile veren arasında sevgi ve saygıya dayalı manevi bir bağın kurulmasına vesile olur. Zengin, yardım etmenin manevi hazzını duyup mutlu olurken, yoksul da zengine karşı sevgi ve saygı duyar. Mal ile eda edilen bu ibadet sayesinde zengin ile fakir arasında sevgi bağı oluşur, gönül köprüleri kurulur.

Zekât veren kişi, zenginliğin ilahi bir sınav olduğunu, bugün sahip olduğu

İhsan
Karşılık beklemeden yapılan yardım, iyilik.

nimetlerin kıymetini bilmezse yarın elinden gidebileceğini tefekkür eder. Nice toplulukların şükürsüzlükten dolayı ellerindeki nimetleri kaybettiklerini düşünerek ibret alır. Allah kendisine nasıl **ihsan**da bulunmuşsa, o da başkalarına öyle ihsanda bulunur. Zekât alan kişi ise asıl nimeti verenin Allah olduğunu, ancak bu nimetin ulaştırılmasında varlıklı kişilerin vasıta kılındığını bilir. Yüce Allah'a karşı şükran borcunu ödemenin yanı sıra, kendisine nimeti ulaştıran kimselere de sevgi ve saygı duyar. Bu durumu Sevgili Peygamberimiz şöyle ifade etmiştir: *"Kalpler iyilik yapana karşı sevgi duyar, kötülük yapandan da nefret eder."* (Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, VI, 481)

Alanın İhtiyacını Karşılamak

İnsanoğlu dünyada rahat ve huzurlu bir hayat yaşamak, mutlu olmak ister. Bunun için çalışır, ihtiyaçlarını karşılamaya gayret eder. Ancak kimi zaman çeşitli nedenlerden dolayı çalışacak güce sahip olamaz. Kimi zaman da çalışma gücüne sahip olduğu hâlde, helalinden geçimini

temin edecek bir iş imkânı bulamaz ya da herhangi bir işte çalışmasına rağmen kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar gelir elde edemez. Bu yüzden çeşitli sıkıntılara maruz kalır. İşte ilahi tedbir burada devreye girer. Yüce Allah, zengin kulunun kalbine yardımda bulunma duygusunu ilham eder; onun gönlünü şefkat ve merhametle doldurur; ona kulluğunun bir gereği olarak zekât vermeyi emreder. O da muhtaç durumdakilerin ihtiyaçlarını karşılar. Bu vazifeyi yerine getirirken gerçek muhtaçları tespit etmeye gayret eder.

Zekât, veren insanın nefsini eğittiği, onu manevi kirlerden temizlediği gibi alanı da haksız kazanç ve dilencilik gibi insan onurunu rencide eden kötü davranışlardan korur. Çünkü zekâtın hikmet ve hedeflerinden biri de şerefli bir varlık olan insanın onur ve izzetine zarar veren dilencilik problemini ortadan kaldırmaktır. Zekât verilen kişi, maddi olarak rahatlığa erişmenin yanı sıra toplumun dışına itilmediğini, kendisine sahip çıkıldığını hissederek manevi olarak da ferahlar.

Kini Yok Etmek, Haset Ateşini Söndürmek

Yüce Allah, nimetlerini kulları arasında belli ölçekte taksim eder.(Zuhruf, 43/32)

Zekât sayesinde zengin ile fakir arasında sevgi bağı oluşur, gönül köprüleri kurulur.

Kimisini bol **rızık** vermek suretiyle dünya nimetlerinden çokça yararlandırır, kimisine az rızık verir. Bütün bunlar **ezel**de ilahi bir hikmete göre takdir edilmiştir. İnsanların tümü eşit miktarda mal ve servete sahip olsalardı, birbirleriyle yardımlaşma ihtiyacı duymaz, yapılması gereken birçok iş ve meslek icra edilemez, maddi ve manevi alanda gelişme sağlanamazdı. İnsanlar kendi başlarına yaşamaya başlar, aralarında sevgi ve saygı bağı da oluşmazdı. Bu bakımdan dünya nimetlerine istediği ölçüde sahip olamayan kişi, başkasının elindekine göz dikmemeli, kanaatkâr olmalıdır. Başkasının sahip olduğu nimeti kıskanmamalı, ona karşı içinde kin ve nefret duyguları beslememelidir. Servet sahibi ise, mal ve servetiyle şımararak veya gösteriş amaçlı tüketim yaparak kendisinin sahip olduğu nimetlerden mahrum olan muhtaç insanların kin ve haset duygularını tahrik

Rızık
Allah Teâlâ'nın canlılara yeme, içme ve başka hususlarda yararlanmak üzere verdiği her şey.

Ezel
Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.

etmemelidir. Ayrıca elindekilerin geçici olduğunu, kalıcı nimete ahirette kavuşulabileceğini bilmeli; Yüce Allah'ın emri gereği mal ve servetinden zekât ve sadaka vererek yoksullarla paylaşmayı, onların gönüllerini almayı kendine ilke edinmelidir.

Şurası bir gerçektir ki, zenginler, zekât vererek iş ve geçim imkânlarından mahrum olan yoksul insanların ihtiyaçlarını karşılamaz, problemlerinin çözümü noktasında gayret göstermezlerse, onların varlıklı insanlara karşı kin ve haset beslemelerine engel olamazlar. Nitekim tarih boyunca bu bilinçten yoksun olan zenginlerle iş ve gelir imkânlarından mahrum olan fakirler arasında sürekli mücadele olmuştur. Kanlı olayların, kavga ve yağmaların birçoğu, birinin sahip olduğu servete diğerinin sahip olamamasından kaynaklanmıştır.

Zekât ve sadakalarla fertlerin karşılıklı olarak kardeşlik, sabır, kanaat ve kadere rıza gösterme gibi güzel ahlaki duyguları pekişir, insanlar arasında düşmanlığı körükleyen duygular körelir. Ne servet sahibinin gururlanmasına ne de fakirin ona karşı kin ve kıskançlık beslemesine fırsat verilmiş olur.

Çalışıp Kazanmaya ve Üretkenliğe Özendirmek

İslam'da zekât vermek, zekât almaktan daha makbul, veren el de alan elden daha hayırlıdır. (Buhârî, Zekât, 18; Müslim, Zekât, 94) Daha hayırlı bir konuma yükselmek isteyen her mümin, bu bilinçle helalinden çalışıp kazanmaya, üretken olmaya ve meşru yollardan servet edinmeye gayret eder.

Sevgili Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: *"Yalnız şu iki kişiye gıpta edilir: Biri, Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı hak yolunda harcayan kimse, diğeri de Allah'ın kendisine ilim verdiği ve bu ilimle hüküm verip, bu ilmi öğreten kimsedir."* (Buhârî, Zekât, 5; Müslim, Müsâfirîn, 268) Buna göre gıpta edilecek iki kişiden biri Allah Teâlâ'nın helal mal ile zengin kıldığı kişidir. Çünkü bu konumdaki kişi, eline geçen malı Allah rızası için başta zekât olmak üzere dinin öngördüğü yerlere gece gündüz harcar. Elindeki servetin kendisine büyük bir sorumluluk yüklediğinin bilincinde olur. Emanet gözüyle baktığı bu serveti nereye sarf etmesi gerektiğini iyi hesap eder. Zekât alan ise, kendisine zekât veren ve malını Yüce Allah'ın rızası istikametinde harcayan bu güzel insanı gördüğünde ona imrenir ve kendisi de bu konuma gelebilmek

İslam'da zekât, fakirleri ve yoksulları pasif hale getirmez, onları hazır yiyiciliğe ve tembelliğe sevk etmez. Bilakis, helalinden çalışıp kazanmaya, üretmeye, insanlık için faydalı birer mümin olmaya teşvik eder.

için çalışıp kazanmaya, helalinden mal sahibi olmaya gayret eder. İşte bu anlayış zekât alan insanları çalışmaya ve üretken olmaya teşvik eder. İslam'ın beş temel ibadetinden biri olan zekâtla, âdeta Müslümanlara şu mesaj verilir: Helal yollardan çalış, üret, kazan ve bir gün sen de veren el, hayır hasenat yapan el ol. Günde beş vakit namazını eda ettiğin gibi hiç olmazsa yılda bir kez de zekât ibadetini eda ederek sosyal ve ekonomik sorumluluğunu yerine getiren, fakir fukarayı, yetim ve öksüzü sevindirip onların yüzlerini güldüren müminler kervanına katıl da ömür boyu zekât ibadetinden mahrum kalma! Dolayısıyla İslam'da zekât, fakirleri ve yoksulları pasif hale getirmez, onları hazır yiyiciliğe ve tembelliğe sevk etmez. Bilakis, helalinden çalışıp kazanmaya, üretmeye, insanlık için faydalı birer mümin olmaya teşvik eder. Bu bakımdan zekât, bir yandan ekonomik gelir seviyesi düşük olan sosyal kesimlere yeni ve ilave bir satın alma gücü temin ederek temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarken, diğer yandan da onları birer üretici güç olarak topluma kazandırır.

MAL VE SERVET AÇISINDAN

Zekâtın, hukuki ve dinî değeri olan yani mütekavvim maldan verilmesi ve bu malın helal yollarla kazanılmış olması gerekir. Bu durumda verilecek zekât; mal ya da serveti kul haklarından arındırıp temizlemekle kalmaz, onu bereketlendirip artırır, korur ve ebedî bir yatırıma dönüştürür.

Mal ve Serveti Arındırmak

Artma, çoğalma, bereket ve temizlik gibi anlamlara gelen "zekât" ile helalinden kazanılmış maldan, dinen hak sahibi olanların hakları ödendiği için mal ve servet manen temizlenir. Bu yüzden Hz. Peygamber'e Kur'an-ı Kerim'de müminlerin mallarından zekâtlarını alarak onların kendilerini ve mallarını temizlemesi emredilmiştir: *"Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."* (Tevbe, 9/103)

Ayette geçen temizliğin, bireysel, toplumsal ve mali yönden arınma şeklinde üç boyutunun olduğunu söylemek mümkündür. Zekât vermekle bunların hepsi gerçekleşir. Zekât kelimesi, ifade ettiği esas anlam itibariyle öncelikle mal için manevi

Yüce Allah zekâtı ancak, sizin geride kalan mallarınız, servetleriniz tertemiz olsun diye farz kılmıştır.

bir temizlik vasıtasıdır. Çünkü zekâtta fakir ve yoksulların hakkı bulunmaktadır.

Buna göre varlıklı kişi, toplumda yardıma muhtaç olanlara ödemekle yükümlü olduğu dinî/mali borcunu ödemedikçe sorumluluktan kurtulamaz. Peygamberimiz bir hadislerinde, *"Yüce Allah zekâtı ancak, sizin geride kalan mallarınız, servetleriniz tertemiz olsun diye farz kılmıştır."* (Ebû Dâvûd, Zekât, 32) buyurarak zekâtı verilmeyen malın temizlenemeyeceğini, çünkü o malda muhtaçların haklarının bulunduğunu açıkça ifade etmiştir.

Mal ve Serveti Bereketlendirmek

Kur'an-ı Kerim'de Allah rızası gözetilerek güzel bir şekilde infak edilen mal, Allah'a verilmiş bir borç sayılmakta ve karşılığının kat kat fazlasıyla yine Allah tarafından ödeneceği bildirilmektedir. (Bakara, 2/245) Yüce Allah zekâtlarını gereğince ve sadece O'nun rızası için verenlerin aslında mallarını kat kat artırdıklarını (Rûm, 30/39) ve verilen her zekâtın karşılığının ödeneceğini (Bkz. Sebe, 34/39) müjdelemektedir. Peygamber Efendimiz de zekât vermekle malın azalmayacağına dikkat çekmiş,(Müslim, Birr, 69) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Bir kişi temiz (helal) olan*

malından sadaka verirse - ki, Allah sadece temizi (helal olanı) kabul eder- bir tek hurma bile olsa Rahman onu kabul buyurur ve sizin bir buzağıyı veya tayı özenle büyüttüğünüz gibi, o sadakayı dağdan daha büyük oluncaya dek büyütür." (Müslim, Zekât, 63; İbn Mâce, Zekât, 28)

Mümin kişi zekât vermekle fakirlere yardım elini uzatmış ve böylece malını bereketlendirmiş olur. Çünkü zekâtı verilen mal adeta bir meyve ağacı gibidir. Kişi meyve ağacının sulama, budama gibi işlerini iyi yaparsa, o ağacın kesilen ve budanan dallarına rağmen ürünü çok ve bereketli olur, sahibini sevindirir. İşte zekât ve sadakalar da bunun gibi malın bereketini artırır. *"Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (bereketlendirir)."* (Bakara, 2/276) ayet-i kerimesi de bize bu teminatı vermektedir. Burada geçen "sadakalar"dan maksat, hem farz olan zekât, hem de nafile olarak Allah yolunda yapılan her türlü bağıştır. Diğer bir ayet-i kerimede ise, *"Allah yolunda her ne harcarsanız Allah onun yerine başkasını verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır."* (Sebe, 34/39) buyrularak hayır amacıyla ve gönül rızasıyla yapılan harcamaların Allah katında karşılıksız bırakılmayacağı ve bundan dolayı kişilerin maddi bir kayba da uğramayacakları açıkça ifade edilmektedir.

Cimrilik ederek zekâtını vermeyen toplumlarsa Allah'ın rahmet ve bereketinden mahrum kalır. Bu durumu Hz. Peygamber şöyle haber verir: *"Bir toplum mallarının zekâtını vermezse, gökten yağan yağmurdan mahrum kalır. Şayet hayvanlar olmasaydı* yağmurdan hiç nasiplenemezlerdi. (İbn Mâce, Fiten, 22) Yine "*And olsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir."* (İbrahim, 14/7) ayet-i kerimesinin bize verdiği mesajlardan biri de budur.

Mal ve Serveti Sigortalamak

Gelir dağılımının bozulduğu ve gelir farklılıklarının fakirlerin aleyhine olabildiğince arttığı toplumlarda, zenginlerle fakirler arasında düşmanlık baş gösterir ve bu düşmanlık zamanla sosyal çatışmaya dönüşebilir. Bunun sonucunda can ve mal güvenliği tehlikeye girer, servetler yağmalanır, toplumda huzur ve emniyet kalmaz.

Bu bakımdan varlıklı kişi, mümin olmanın gereği olarak zekâtını verip sorumluluklarını yerine getirince hak sahiplerinin hakkını ödemiş olur. Böylece onların haset, kıskançlık, kin gibi kötü duygu ve düşüncelerine, gasp ve hırsızlık gibi her türlü eylemlerine karşı canını ve malını manen

sigorta ettirmiş olur. Nitekim zekâtın, malı temizleyen bir vasıta olduğunu vurgulayan Hz. Peygamber, *"Mallarınızı zekât vererek korumaya alınız!"* (Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, III, 542) buyurmak suretiyle zekâtın mal ve servet için manevi bir zırh olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın zekâtı verilmediği için temizlenmeyen, içerisinde fakirin hakkı olan bir malın akıbetinin de hayırlı olmayacağını hatırlatmıştır. (Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IV, 268)

Mal ve Serveti Ahiret Yatırımına Dönüştürmek

Zekât, geçici olan malı kalıcı hâle getirerek ahiret yatırımına dönüştürür. Kur'ân-ı Kerîm'de, *"Allah'a ve Resûlü'ne iman edin ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan, Allah yolunda harcayın. İçinizden iman edip de Allah yolunda harcayanlar var ya, onlar için büyük bir mükâfat vardır"* (Hadîd, 57/7) buyrularak Allah için yapılacak infak ve harcamalara karşılık ebedî âlemde *"büyük **ecir** ve mükâfat"* verileceği bildirilmektedir.

Ecir
İmana ve salih amellere karşılık olarak verilen sevap, mükâfat.

Bir gün ailesi için bir koyun kesen Hz. Peygamber dağıtılan etten ne kadar

kaldığını sormuş, sevgili eşi Hz. Âişe de "Sadece bir kürek kemiği kaldı." cevabını vermiştir. Bunun üzerine Resûlullah *"Desene bir kürek kemiği hariç, hepsi bizim oldu!"* (Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme, 33) buyurarak yenilip içilenin değil, Allah için fakir fukaraya dağıtılanın gerçek anlamda mal sahibine ait olduğuna işaret etmiştir. Diğer bir hadisinde ise bu durumu şöyle açıklamıştır: "*İnsanoğlu 'malım, malım' der durur. Yiyip tükettiğin veya giyip eskittiğin ya da sadaka olarak verip kalıcı hale getirdiğinden başka malın var mı?*"(Müslim, Zühd, 3)

SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN

Zekâtın, yukarıda sayılan kazanımlarının yanında sosyal ve ekonomik fonksiyonları da vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sayabiliriz:

Sevgi, Barış ve Kardeşlik İklimi Oluşturmak

Günümüzde işlenen suçların birçoğunda maneviyat yoksunluğunun yanı sıra, ekonomik sıkıntıların ve yoksulluğun da etkisi vardır. Yoksunluk ve yoksulluk fertler, toplumlar, sınıflar ve milletler arasında düşmanlık ve çatışmaya neden olmakta, ahlaki çöküntüyü beraberinde getirmekte, ülkelerin olduğu kadar insanların da

mal ve can güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu yüzden Sevgili Peygamberimiz, *"Allah'ım! Küfre düşmekten ve fakirlikten sana sığınırım."* (Ebû Dâvûd, Edeb, 110) buyurarak kötü sonuçlarından dolayı fakirliğin şerrinden Allah'a sığınmıştır. Başka bir duasında ise "*zenginliğin ve fakirliğin şerrinden*" Allah'a sığındığını ifade ederek (Ebû Dâvûd, Vitir, 32) sosyal, ahlaki ve ekonomik sorumlulukları yerine getirmeme gibi hallere karşı zenginliğin şerrinden de Allah'a sığınmıştır.

Dünyanın çeşitli yörelerinde kimi zenginlerin olabildiğince lüks, israf ve gösterişe dayalı tüketim odaklı bir hayat yaşamaları ve sıkıntı içinde kıvranan ihtiyaç sahiplerine karşı duyarsız kalmaları, onların hasedini tahrik etmektedir. Bir tarafta bolluk ve refah içerisinde yaşayan insanlar varken öbür tarafta zorunlu ihtiyaçlarını bile karşılamaktan aciz kitlelerin olması, sosyal çatışma problemini beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan toplum varlığının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi ve sosyal adaletin sağlanabilmesi için toplumu oluşturan bireyler arasında gerilime yol açabilecek bu ve benzeri olumsuzlukların giderilmesi şarttır. İşte bu noktada zekât çok önemli bir rol oynayarak

Kur'an-ı Kerim'de, *"Mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır."* buyrularak zekâtın, zenginin zimmetinde bulunan fakirin doğal bir hakkı olduğuna vurgu yapılmaktadır.

toplumda güven, sevgi ve barış ikliminin oluşmasına katkı sağlar.

Fakire Gelir Transferi Yapmak

Yüce dinimiz İslam, toplumun ekonomik yapısının piramide dönüşmesini istemez. Başta zekât olmak üzere diğer zorunlu ödemelerle ya da gönüllü bağışlarla toplumun zengin kesimlerinden fakir ve yoksul kesimlerine doğru bir mal ve gelir akışını öngörür.

Kur'an-ı Kerim'de, *"Mallarında (yardım) isteyen ve (**iffet**inden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır."* (Zâriyât, 51/19) buyrularak zekâtın, zenginin zimmetinde bulunan fakirin doğal bir hakkı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Sevgili Peygamberimiz, Muâz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken ona şu talimatı vermiştir: *"Sen Ehl-i kitaptan olan bir topluma (yönetici olarak) gidiyorsun. Onları ilk önce Allah'a kulluk etmeye davet et. Bunu kabul ederlerse onlara her gün ve gece Allah'ın beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Eğer bunu uygularlarsa, onlara Allah'ın zekâtı farz kıldığını*

İffet
İnsanı bedenî ve maddi hazlara aşırı düşkünlükten koruyan erdem.

bildir. Bu zekât, zengin olanların mallarından alınıp fakirlere verilir." (Buhârî, Zekât, 41)

Ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere mali bir ibadet olan zekât sayesinde, İslam toplumunun varlıklı kesiminden yoksul kesimine doğru bir mal ve gelir transferi; aynı zamanda karşılıklı olarak ilgi, alaka ve sevgi akışı sağlanır. İhtiyaç sahibi fakirler, miskinler, borçlular, yolda kalmışlar gözetilir. Böylece toplumun muhtaç kesiminde varlıklılar aleyhine oluşması muhtemel sermaye düşmanlığı da kendiliğinden önlenmiş olur.

Fakirlik Probleminin Çözümüne Katkı Sağlamak

Kur'an-ı Kerim'de fakirlik korkusunun insanları, çocuklarını öldürmeye sevk edecek kadar kötü sonuçlar doğurduğundan söz edilir. Rızkı verene güvenmeyerek bu tür acımasız davranışları sergileyenler şiddetli bir şekilde kınanır. (İsra, 17/31., En'âm 6/151) Fakirlik ve istihdam problemi çözülmedikçe, ahlaki yönden yeterince olgunlaşmamış ve Allah'a karşı sorumluluğunun farkına varamamış bireylerin bu durumdan olumsuz yönde etkilenmeleri mümkündür. Bu yüzden tarih boyunca bütün peygamberler fakirleri, yoksulları, yetim ve öksüzleri görüp gözetmişler,

onların sosyal ve ekonomik problemleriyle bizzat ilgilenmişler, ümmetlerine de namazla birlikte zekâtın da ilahi bir vazife olduğunu hatırlatmışlardır. (Bakara, 2/83 vd.)

Fakirlik ve yoksulluk problemini tamamen çözmek mümkün değildir. Zira bir ülkenin insanları çoğunluk itibarıyla ne kadar zengin olursa olsunlar; toplumda geliri daha düşük insanlar her zaman var olacaktır. Yine deprem, yangın, sel, kuraklık gibi doğal afetler ve savaşlar sebebiyle de her an fakir grupların oluşması mümkündür. Bu nedenle, açlık ve yoksulluk probleminin kısmen de olsa çözümlendiği ya da insanların asgari geçim imkânlarına kavuştuğu bir dünyanın kurulabilmesinde temel ölçü, insanlar ve ülkeler arasındaki yardımlaşma ve dayanışma bilincinin geliştirilmesi ve uygulanabilmesidir. İşte bu problemin çözümü noktasında İslam'ın beş temel esasından biri olan zekât ibadetinin önemli bir rolü vardır. Zira yüce dinimiz İslam, insanları birbirine karşı sorumlu tutmuş, birbirlerini görüp gözetmelerini, bencillikten uzak bir beraberlik ruhu taşımalarını istemiş, bunun için varlıklı müminlere zekât vermeyi emretmiştir. Üstelik zekâtı isteğe bağlı bir yardım olarak değil; hak sahipleri olan

muhtaçlara ulaştırılması gereken bir hak ve eda edilmesi zorunlu dinî bir ibadet olarak görmüştür.

Sosyal Güvenlik ve Dayanışmayı Gerçekleştirmek

Zekât, kişisel ve toplumsal arınmaya vesile olmanın yanı sıra, toplumda sosyal dayanışma ve sosyal güvenliğin sağlanmasında üstlendiği rol ile sosyal bünyenin sağlıklı bir şekilde gelişmesine de katkı sağlar. Çünkü ihtiyaç sahipleri, kimsesizler, miskinler, borçlular, yolda kalmışlar zekât vasıtasıyla korunup desteklenmekte, böylece onlara sosyal güvence sağlanmaktadır.

Toplum içerisindeki fertlerin karşılaşabilecekleri sıkıntılı durumlarda ya da maruz kalabilecekleri felaketlerde de zekât bir güvence olarak işlev görür. Şüphesiz bu gibi durumlarda sigorta sistemleri görevlerini icra etmektedirler. Ancak zekât ile sigorta kuruluşları amaç ve misyon bakımından birbirinden farklıdırlar. Çünkü sigorta sistemlerinde ödemeler sigortaya yatırılan prime göre yapılmakta, zararlar ise önceden sözleşmede belirtilen oranlarda karşılanmaktadır. Sigorta yoksa herhangi bir ödeme yapılması ya da zararın karşılanması söz konusu olmamaktadır.

> **Zekât, servetin belli bir kesimin elinde dönüp dolaşan bir güç hâline dönüşmesini engelleyen en önemli araçlardan biridir.**

Zekâtta ise, karşı tarafın önceden ödemede bulunma ya da prim yatırma gibi bir zorunluluğu söz konusu değildir. Yardım ve destekler tamamen Allah rızası için ihtiyaç sahiplerine veya felakete maruz kalanlara karşılıksız olarak yapılır. Kısaca ifade etmek gerekirse İslam, bir taraftan meşru yollardan çalışmayı, kazanmayı ve üretmeyi esas alırken, diğer taraftan da başta zekât olmak üzere çeşitli yardım vasıtalarıyla ihtiyaç sahiplerine maddi destek sağlanmasını öngörür. Bu bakımdan İslam'da zekât, bir yönüyle sigorta sistemlerine ait fonksiyonları yerine getirme potansiyeline de sahiptir.

Servetin Belli Ellerde Toplanmasını Engellemek

Zekât, servetin belli bir kesimin elinde dönüp dolaşan bir güç hâline dönüşmesini engelleyen en önemli araçlardan biridir. Çünkü zekât, serveti sadece zenginlerin ellerinde bir güç olmaktan çıkarıp fakir ve muhtaçların da istifadesine sunmakta; böylece insanların alım güçlerini artırarak ekonomik hayatı canlandırmaktadır. İhtiyaç sahiplerini sevindirdiği gibi esnafın da yüzünü güldürmekte, dolayısıyla

mal ve hizmet üretimini teşvik ederek istihdama olumlu katkı sağlamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: *"Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir."* (Haşr, 59/7) Ayet-i kerimede geçen *"O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dönüp dolaşan bir servet ve güç hâline gelmesin"* ifadesi, elde edilen ve üretilen mal ya da servetin belirli kişilerin ellerinde tedavül edip kalmaması, sosyal adaletin sağlanması ve refahın geniş kitlelere yayılması gerektiğini vurgulamaktadır. Zekât, burada dile getirilen hedefin gerçekleştirilmesinde ve servetin tabana yayılmasında en etkili araçlardan biridir.

Mal ve Serveti Ekonomiye Kazandırmak

İslam'da sermayenin üretim alanının dışında atıl bir vaziyette tutulması

Zekât ibadetiyle bir yandan toplumun muhtaç kesimlerinin ihtiyaçları karşılanırken diğer yandan da eldeki servetin yatırıma, üretime ve istihdama dönüştürülmesi sağlanır.

Zekât ibadetiyle bir yandan toplumun muhtaç kesimlerinin ihtiyaçları karşılanırken diğer yandan

istenmemiş; meşru ölçüler içerisinde infak ve yatırımlarla değerlendirilerek toplumun yararına sunulması emredilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, "*...Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele. O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılacak da onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak ve 'İşte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı!' denilecek.*" (Tevbe, 9/34-35) buyrularak mal ve servetlerini biriktirip zekâtlarını vermeyenler ve dolayısıyla onları toplumun istifadesinden uzak tutanlar uyarılmışlardır.

Kişi zekâtını vererek dinî sorumluluğunu yerine getirse de biriktirip piyasadan uzak tuttuğu geride kalan sermayesi; gerek her sene vermek zorunda olduğu zekâtla, gerekse enflasyonla her geçen gün eriyecek ve sonunda servet sahibi büyük bir ekonomik kayba uğrayacaktır. İşte burada zekâtın ekonomik anlamda taşıdığı hikmet boyutu ortaya çıkmaktadır. O da sermayenin piyasadan uzaklaştırılarak günbegün eriyip yok olmasını engellemesidir. Dolayısıyla zekât ibadetiyle bir yandan toplumun muhtaç kesimlerinin ihtiyaçları karşılanırken diğer yandan da

eldeki servetin yatırıma, üretime ve istihdama dönüştürülmesi sağlanır. Her yıl mal ve servetinin % 2,5'unu (kırkta birini) zekât olarak veren varlıklı mümin, malının eriyip yok olmasını engellemek için onu atıl bir vaziyette bekletmeyecektir. Aksine servetini işleterek ekonomiye olumlu yönde katkı sağlayacaktır.